

# Boek van de maand

## Een intrigerend boek over de Heilige Geest

A.N. Hendriks

**Van de hand van dr. C. van der Kooi, hoogleraar theologie van de charismatische vernieuwing aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, verscheen een boek dat aandacht vraagt, omdat het inspeelt op de discussie die vandaag gaande is over de Persoon en het werk van de Heilige Geest. De auteur stelt zich bescheiden op door zijn boek te presenteren als ‘een eerste verkenning’. Deze bescheidenheid neemt echter niet weg dat Van der Kooi zeer kritische opmerkingen maakt zowel in de richting van charismatische vernieuwers als aan het adres van de gereformeerde theologie.**

Het boek eist wel het een en ander van de lezer die niet theologisch geschoold is. Daarbij komt dat dit boek bestaat uit een bundel opstellen die een breed spectrum van thema's behandelen, die niet alle even dicht staan bij wat Van der Kooi voor ogen staat: een vernieuwde leer van de Heilige Geest. Zo'n leer wil dit boek nog niet bieden. Maar gezien het debat rond de charismatische vernieuwing in de gereformeerde gezindte wil de auteur toch zijn duit alvast in het zakje doen. Het is een boeiende duit, maar de lezer moet zich wel moeite geven om die duit uit de nogal diverse bijdragen op te diepen.

### Een brede pneumatologie

Het is bekend dat professor Van der Kooi positief staat tegenover een charismatische heroriëntatie van kerk en theologie. Maar dat verhindert hem niet om heel kritisch te kijken naar wat zich als charismatisch aandient. Dat is op zich al een reden om goede nota te nemen van wat hij zegt. Een eerste punt dat hij terecht in het veld brengt, is het verwijt dat men in de charismatische beweging te zeer het werk van de Heilige Geest *versmalt*. De aandacht is gefocust op het vernieuwen van mensen en het ontvangen van Geestesgaven. Maar in de Schrift wordt veel meer over de Geest gezegd. Hij is de Levendmaker die in wat wij de natuur noemen, ook reeds bezig is (Ps. 104:30) en Zich doet kennen als een Macht die in de geschiedenis zijn rol speelt (Jes. 40:6,7). Van der Kooi bepleit dan ook een *bredere* pneumatologie, die eraan recht doet dat de Geest Gods werkzaamheid in het heden is, niet alleen op het terrein van geloof en heiliging, maar ook kosmisch, cultureel en politiek. Tegelijk waarschuwt hij dat we moeten oppassen niet alles als uiting van de Geest te verstaan. Maar er blijven vragen waarop de theologie zal moeten ingaan: hoe taxeren we positieve ontwikkelingen ten aanzien van vrouwenemancipatie, aandacht voor het milieu, zorg voor kwetsbaren? Is er een verbinding met de Heilige Geest? Met die vragen kijkt Van der Kooi tegelijk naar de gereformeerde theologie. Ook voor haar geldt veelszins dat de leer van de Geest te beperkt is.

Ik ben het met de auteur eens dat hier in gereformeerde kring nog wel wat in te halen is. De Geest en de natuur, de Geest en de geschiedenis, de Geest en de cultuur, het zijn thema's die nog te weinig aandacht gekregen hebben. Al moeten we daarbij niet vergeten dat Calvijn en A. Kuyper hier wel belangrijk 'voorwerk' hebben gedaan. Een boeiende gesprekspartner blijft hier - naast A. van der Beek - mijns inziens ook nog altijd A.A. van Ruler, die het werk van de Geest in een brede culturele en politieke context plaatste. Ik vind het jammer dat Van der Kooi niet (kritisch) meeneemt wat deze theologen hebben gezegd over een breder zicht op het werk van de Geest.

## Beleving

Er is vandaag veel aandacht voor de beleving van het werk van de Geest. Deze aandacht heeft zeker te maken met de huidige cultuur. Mensen willen ervaringen opdoen, iets beleven. Zo willen velen ook iets van God beleven. Als Hij wat voorstelt, dan moet je ook van Hem iets merken. Van der Kooi meent dat de theologie dat serieus moet nemen. Te lang is de theologie ervan uitgegaan dat niemand God ervaart, dat de wereld van Hem volstrekt leeg is en Hij hoogstens aan het einde, eschatologisch zal verschijnen. Maar de Geest is God die werkt *in het heden*. De keerzijde daarvan is dat dit werk van de Geest ook ervaren wordt. ‘Goede theologie ... voorziet van gereedschap tot ontdekking en waarneming van het werk van de Geest. Dat betekent dat ze er voor open is en zelfs verwacht dat God zich in het bestaan van mensen kenbaar maakt, merkbaar. De belevingscultuur kan de theologie weer herinneren aan de taak dat ze een mogelijkheid geeft tot inbedding van ervaringen die mensen opdoen in hun leven’ (p. 102,103).

Ook hier trapt Van der Kooi op de rem. De eigen beleving kan zo centraal staan, dat ze als normatief gaat gelden. ‘Als de belevingscultuur op theologisch erf alle rechten opeist en een feitelijke dictatuur gaat uitoefenen, komen we terecht in een gevoelstheologie, waar het goede of fijne gevoel direct wordt getransponeerd tot een theologisch waarheidsoordeel. Waar is wat goed of fijn voelt voor dat moment’ (p. 99).

Maar tegelijk bepleit hij dat we de ervaring theologisch wel serieus moeten nemen. Als de Geest Zich ook laat kennen in ‘het gewone leven’ (vgl. de *bredere* pneumatologie!), dan spelen daar ook de zintuigen een rol bij. God geeft Zich ook te kennen door de zintuigen van voelen, ruiken en zien. En niet alleen via het gehoor! Geloven betreft dan ook de mens met al z’n mogelijkheden. Dit alles betekent dat we theologisch opnieuw zullen moeten nadenken over de plaats van de zintuigen en de affecten in de omgang met God.

Voor Van der Kooi *begint* zelfs theologie met die omgang met God, met de ervaring van God. De theologie geeft daar commentaar op en reflecteert daarover *achteraf*. Dit geldt ook voor de charismatische beleving. Bij deze positionering van het theologisch bedrijf heb ik wel vragen. Hoort dit niet te beginnen met een verwerken van wat de Here zegt in zijn Woord? Is de ervaring niet vers twee? Lopen we zo niet gevaar dat we toch te veel beginnen ‘van beneden’, terwijl de Schrift ons voorgaat te beginnen ‘van boven’? Er is toch ‘het geloof dat eenmaal de heiligen overgeleverd is’ (Judas :3) en hoort de theologie daar niet in haar reflectie mee te *beginnen*, om van daaruit godservaringen (kritisch) te doorlichten?

Deze vragen nemen niet weg dat ik Van der Kooi kan toestemmen dat er theologisch ook nagedacht moet worden over de ervaring van God in het heden, met name ook over de *affectieve* beleving van de omgang met de Here.

## De Geest van Christus

Het doet goed te lezen dat Van der Kooi het werk van de Geest vanuit Christus wil verstaan. ‘Het is de Geest, die geheel bepaald is door Jezus Christus, die in het heden werkt en zijn zalving en werking biedt’ (p. 19). De Geest ‘is de Trooster die actief het werk van de Zoon toepast en uitwerkt ...’ (p. 37). ‘Het eigene van de Geest is nu juist dat de Geest de Geest van Jezus Christus is. Hij is nooit Geest van zichzelf. De Geest wijst niet naar zichzelf’ (p. 84). Bij al het geroep om ‘meer van de Geest’ is het verheugend dat Van der Kooi dit accent zet. Maar tegelijk roept wat hij stelt, ook vragen op. Als je de Geest typeert als Gods werkzaamheid in het heden, klopt het nog wel wanneer je dan tegelijk zegt: ‘Het is de Geest die geheel bepaald is door Jezus Christus’ (p. 19)? Is de Heilige Geest *als de Geest van Christus* bezig in de natuur en de geschiedenis? Ik lees in het Nieuwe Testament wel dat Hij

in de toepassing van *het heil* de Geest van Christus is (vgl. Rom. 8:9). Maar de Geest van Genesis 1:2; 6:3; Psalm 104:3 is nog niet de Geest die Christus verwierf voor zijn volk! Ik kan Van der Kooi dan ook niet toegeven dat de Geest ‘nooit Geest van zichzelf is’ en ‘altijd ... de Geest van Jezus Christus’ is (p. 85) en dat ‘de personaliteit van de Geest’ daarin bestaat ‘dat de mens door de Geest in de gemeenschap van Vader en Zoon terecht komt’ (p. 85,86). Calvijn onderscheidt wat de Heilige Geest doet als Geest van de *eeuwige Zoon* en wat Hij doet als de Geest van de *Middelaar Jezus Christus*. Ik vind dat nog altijd een verhelderende onderscheiding. Een onderscheiding die ik mis bij Van der Kooi. Ik heb de indruk dat dit ook doorwerkt in zijn benoeming van ‘het personele’ van de Geest ten opzichte van de Vader en de Zoon.

## Het voorbehoud

De Geest is ‘eersteling’ en ‘onderpand’, zo verkondigt Paulus ons. Van der Kooi heeft dan ook kritiek op het ‘overwinningsleven’ van sommige charismatisch bevlogen en. De heerlijkheid staat nog uit. Er is het zuchten van de Geest en het zuchten van de schepping (Rom. 8). De charismatische theologie dient ook recht te doen aan het *leed* dat er voor Gods kinderen nog is. Terecht wijst Van der Kooi erop dat je - als genezing uitblijft - dit niet simpel kunt terugvoeren op gebrek aan geloof. Het heeft ook te maken met Gods wil. W.J. Ouweneel gaat te kort door de bocht, als hij stelt dat God ziekte niet wil. De zaken liggen gecompliceerder.

Heiliging en verheerlijking vallen niet samen. Dat impliceert ook dat we als gelovigen nog altijd met onze zondige aard te maken hebben. Het leven van een christen is niet louter dat van overwinning.

Maar tegelijk stelt Van der Kooi de vraag, of de gereformeerde vroomheid niet te terughoudend is wanneer het gaat om de heiliging van het leven. Komen we niet verder dan het ‘kleine begin’ van antwoord 114 van de Heidelbergse Catechismus? Blijft dit niet onder de maat van wat Paulus te zeggen heeft en de bergrede ons voorhoudt? ‘Kortom, heeft de gereformeerde theologie de vernieuwing door de Geest van Christus niet te zeer verstaan als afsterven aan de zonde (mortificatio) en beduidend minder als levendmaking (vivificatio)?’ (p. 50).

Het is jammer dat Van der Kooi bij zijn vraag niet de *context* van antwoord 114 betreft. De Heidelberger spreekt over ‘een klein begin’ in verband met de volmaaktheid die Gods wet van ons eist (vgl. antw. 113) én in vergelijking met de volkomenheid straks. Vanwege die beide moeten we erkennen dat wij in deze bedeling slechts beginners blijven! Tegelijk leert de Heidelberger duidelijk dat er wel voortgang in heiliging is (vgl. het ‘steeds meer’ in antw. 115; antw. 123).

## Geen omvattende evaluatie

Hoeveel kritische kanttekeningen Van der Kooi bij de pinksterbeweging en in haar voetspoor bij de charismatische beweging ook plaatst, hij meent dat het pentecostalisme een *gave* van God is aan de kerken. Hij noemt daarvan de belangrijkste elementen en stelt de vraag: ‘Kunnen dergelijke elementen helpen om een eigen gereformeerde of rooms-katholieke spiritualiteit te verrijken?’ (p. 52). Van der Kooi wil nog geen ‘omvattende evaluatie’ geven. Daarvoor is het zijns inziens te vroeg. ‘Het gaat voorlopig om fundamentele vragen en ruimte voor experiment.’ De auteur meent kennelijk dat er uit het pentecostalisme bouwstenen aan te dragen zijn voor een heroriëntatie van een theologie van de Geest. Daarbij is het zijn overtuiging dat de gaven van de Geest (ook de heel bijzondere) nog altijd door de kerk

ontvangen mogen worden, al benadrukt hij tegenover het pentecostalisme de *soevereiniteit* van de Geest in het geven van deze gaven.

Ik vraag mij af, of de door Van der Kooi genoemde 'elementen' los verkrijgbaar zijn. Komt met deze elementen niet veel meer 'theologie' mee dan de auteur waar wil hebben?

Ik vind het een omissie dat Van der Kooi niet breder ingaat op het *schriftgebruik* in het pentecostalisme en zich niet confronteert met alles wat over 'de tekenen en wonderen' in de apostolische tijd als *bevestiging* van de prediking van de apostelen al geschreven is.

De dienst van de genezing acht hij 'de grote ontdekking' van de charismatische vernieuwing en als iets dat niet door de kerk mag worden weggedrukt (p. 123). Ook de gave van de profetie ziet hij als iets dat de kerk doet ervaren dat God nog altijd spreekt. 'Het is een diepgeworteld misverstand te menen dat volgens de kerkelijke leer God is opgehouden tot mensen te spreken toen de boeken van de bijbelse canon geschreven waren' (p. 130).

'Openheid voor profetie betekent dat we het mogelijk achten dat God op directe wijze een woord wil spreken met het oog op een mens of een situatie' (p. 143).

Wie op deze toer gaat, moet mijns inziens eerst theologisch goed duidelijk maken hoe je zo toch ook nog kunt staande houden wat de gereformeerde confessie zegt over de *volkomenheid* van de Schrift, hoeveel Van der Kooi ook schrijft over de toetsing van de profetie.

## **Afsluitend**

Ik heb nogal wat moeten laten liggen. Bijvoorbeeld wat Van der Kooi stelt over het getuigenis van de Geest bij H. Bavinck en wat hij zegt over 'de excentrische structuur' van de Geest in verband met de Triniteit. Wat ik noemde, kan duidelijk maken dat ik de mening van ds. Ph. Troost (*ND* 29 sept. 2006): dit boek doet een geslaagde poging om rust te brengen in de tent, niet bijval. Er blijven nog steeds zeer belangrijke vragen. Het 'terug naar de Bijbel' had in dit boek meer aan kracht gewonnen, wanneer de auteur echt was ingegaan op wat over de *heilshistorische* plaats van de bijzondere Geestesgaven naar voren is gebracht. Hoe moeten we het verstaan, wanneer Paulus zegt dat tongen zullen verstommen en profetieën zullen hebben afgedaan (1 Kor. 13:8), en de apostel zegt dat de kerk gebouwd *is* op het fundament van apostelen en profeten (Ef. 2:20)? Wat doet Van der Kooi met Marcus 16:20: de Here *bevestigde* het woord door de tekenen die erop volgden? Ik meen dat er eerst nog meer *exegetisch en hermeneutisch* werk te verzetten is, voordat we toe zijn aan een mogelijke 'verrijking' van de gereformeerde theologie vanuit het pentecostalisme!

Het boek van Van der Kooi toont wel aan dat er nog veel debat noodzakelijk is om tot een vernieuwde leer van de Heilige Geest te komen. Dat de auteur kritische opmerkingen maakt aan het adres van de charismatische beweging, is iets om dankbaar voor te zijn. Ik hoop van harte dat er naar hem geluisterd wordt. Dat de gereformeerde theologie ook van hem kan leren - al is het maar om diepgaand met zijn vragen bezig te zijn -, is voor mij ook duidelijk. Het boek wil een bescheiden 'verkenning' zijn. Ik spreek graag de wens uit dat het professor Van der Kooi gegeven wordt, ons nog eens met een meer afgeronde studie te verrijken.

N.a.v. C. van der Kooi, *Tegenwoordigheid van Geest. Verkenningen op het gebied van de leer van de Heilige Geest*, Kok, Kampen 2006, ISBN 90 435 1227 3, 252 pag., prijs €17,50.